

تبیین عوامل حفظ و توسعه پایدار هویت روستا (مورد مطالعه: دهستان قائم‌آباد، شهرستان شهریار)

احمد بختیاری^۱، پرویز کردوانی^{۲*}، مجیدولی شریعت‌پناهی^۳، علیرضا استعلاجی^۴

۱. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۲. استادگروه جغرافیا، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۳. دانشیار گروه جغرافیا، واحد یادگار امام (ره)، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۴. استاد گروه جغرافیا، واحد یادگار امام (ره)، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

* نویسنده مسئول، Email: Kardavan@ut.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳ شهریور ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش: ۱۲ مرداد ۱۴۰۱

چکیده

مقدمه: در حال حاضر به دلیل مشکلات متعدد؛ از جمله مسامحه و سازش در مبارزه با فساد و یا سوء مدیریت‌ها، فرآیند توسعه پایدار و هویت روستاها به شدت تحت الشعاع قرار گرفته است و روستاهای ما دیگر فاقد هویت و اصالت گذشته خود می‌باشند.

هدف: هدف کلی تحقیق تبیین عوامل حفظ و توسعه پایدار هویت روستا است. و با طرح سوالات فرعی تحقیق در سه محور یعنی منابع انسانی (در ابعاد مدیریت و نیروی عملیاتی)، شیوه، روش و منابع اولیه و ثانویه (آرم) ارتباط معنا دار آنها را بر موضوع مقاله اثبات نماید.

روش‌شناسی: روش تحقیق توصیفی، تحلیلی، کمی است. ابزار گردآوری اطلاعات و داده‌ها پرسشنامه‌ای طیف پنج گزینه‌ای لیکرت می‌باشند. روش گردآوری اطلاعات؛ کتابخانه‌ای، مصاحبه و مشاهدات است. جامعه آماری تحقیق شامل مشاغل آزاد ساکن مورد تحقیق (دهستان قائم‌آباد، شهرستان شهریار، استان تهران) می‌باشد. حجم نمونه آماری معادل ۱۵۰ نفر می‌باشد. تجزیه و تحلیل کیفی آماری از طریق بررسی روابط و آثار بین داده‌های عوامل؛ (متغیرهای مستقل موثر (3 M)) بر متغیر وابسته هدف (حفظ و توسعه پایدار هویت روستا) صورت گرفته است. با استفاده از میانگین جامعه نمونه و t دانشجو تجزیه و تحلیل کمی (توصیفی) و اطلاعات شخصی (سن، تحصیلات، جنسیت و تاهل) در تحقیق نتایج مطلوبی حاصل شد.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: حوزه مکانی پژوهش، دهستان قائم‌آباد؛ شهرستان شهریار، استان تهران می‌باشد.

یافته‌ها و بحث: یافته‌های تحقیق با توجه به ارتباط معنادار عوامل موثر (متغیرهای مستقل) که در قالب سوالات فرعی و گویه‌های زیر مجموعه مطرح گردیدند؛ به تایید فرضیات سه گانه (آرم) انجامید که در خصوص جزئیات هر یک از عوامل سه گانه؛ مواردی که لازم می‌باشد؛ مورد تحقیق قرار گیرند.

نتیجه‌گیری: نتایج ناشی از یافته‌های تحقیق توانست؛ ضمن تایید فرضیات؛ شناخت و معرفت لازم پیرامون عوامل حفظ و توسعه پایدار هویت روستا بدست آید تا علیرغم بررسی مورد مطالعه تحقیق؛ پاسخ سوالات فرعی تحقیق جهت حل مسئله مهم روستا روشن گردد. در ضمن عوامل منابع انسانی؛ فراتر از روش و برنامه و روش و برنامه؛ فراتر منابع اولیه و ثانویه؛ به ترتیب از اهمیت و تاثیر بیشتری نسبت به یکدیگر در حل مسئله دارند.

کلیدواژه‌ها: هویت، توسعه پایدار، روستا، دهستان قائم‌آباد.

مقدمه

کلیه موجودات با توجه به محدوده حواس پنجگانه و قدرت شناخت و معرفت محیط خود فطرتاً مطالبه گر می باشند. انسان با عنایت به لطف و کرم خالق یکتا (اشرف مخلوقات) از مزیت برتری نسبت به سایر موجودات برخوردار است. و از توانمندی و بصیرت ویژه ای در زمینه های مادی و معنوی سود می برد. شناخت و درک واقعیت ها و مقایسه آنها با حقایق؛ پتانسیل لازم برای تحرک انسان در جهت رفع نیازهای موجود و کشف راهکارهای لازم سوق می دهد. و باعث ارتقاء دانش و رفع ابهامات علمی او خواهد شد. مانند اینکه او در صدد کشف عوامل مسئله فقر و گرسنگی روستا باشد. در حال حاضر به دلیل مشکلات متعدد؛ از جمله مسامحه و سازش در مبارزه با فساد و یا سوء مدیریت ها، فرآیند توسعه پایدار و هویت روستاها به شدت تحت الشعاع قرار گرفته است و روستاهای ما دیگر فاقد هویت و اصالت گذشته خود می باشند. لذا ضرورت تهیه رساله ای در همین رابطه تحت عنوان تبیین عوامل حفظ و توسعه پایدار هویت روستا را به خوبی احساس می شد. برای تسهیل و کارآمدی در روند پژوهش مورد مطالعه تحقیق استان تهران، شهرستان شهریار، دهستان قائم آباد انتخاب شده است. حفظ و توسعه پایدار هویت روستاها که از مهمترین دغدغه ها و مسئله اصلی تحقیق می باشد. هدف اصلی تحقیق بر محور پاسخ به سوال اصلی تحقیق یعنی چه عوامل و چگونه بر حفظ و توسعه پایدار هویت روستا موثر می باشند؟ با توجه طرح نظرات اندیشمندان گذشته و طرح و تایید فرضیه های مناسب، تلاش شد تا این تحقیق بتواند بستری مناسب برای هشدار، بصیرت افزایی و فرهنگ سازی مسئولین، آگاهان، اندیشمندان، متفکران و مجامع آموزش و تحقیقاتی آماده نماید. لذا این خود از اهمیت تحقیق می باشد. تا نسبت به وظیفه و رسالت عظیم حل مسائل مختلف روستا ها که با اهمیت ترین آنها حفظ و توسعه پایدار هویت روستا است، آگاهی بر تعهد بیشتری نسبت به این موضوع داده شود.

طرح نظرات مختلف و احیاناً تک بعدی اندیشمندان نه به عنوان عمل قطعی، بلکه صرفاً جهت بصیرت افزایی، بینش و بهره وری بیشتر تحقیق مطرح شده اند. برای پیشگیری از یک واقعه که البته بسیار مهمتر و کم هزینه تر از مداوای آن می باشد، باید الگو و مدل چند بعدی و جهان شمول ارائه گردد. در خصوص روستاها؛ که اغلب دچار بی هویتی و عقب افتادگی شده اند و از غافلگی توسعه و تحول دور مانده اند، نمی توان به صورت یکسان تجویز نمود. عوامل معینی برای هم افزایی توسعه و یا حفظ هویت لازم است. عوامل سه گانه تحقیق انسانی، روش (شیوه) و منابع اولیه و ثانویه (آرم)، از اصول اصلی حفظ، تغییر، تحول و توسعه پایدار هویت روستاها می باشند که سایر مشکلات و مسائل، زیر مجموعه اصول سه گانه مذکور می باشند.

روستاها دارای ویژگی های منحصر به خود هستند. که ماهیت آنها را از یکدیگر و شهرها متمایز می نماید. به همین دلیل دارای مشکلات و مسائل عمومی و ویژه می باشند. جمیع این دغدغه ها و نیازهای حال حاضر روستاها، ضرورت تدوین این رساله را ایجاب نموده است. لذا با استناد به شناخت واقعی و روشن از درک حقایق و واقعیت ها تلاش شده است که نسبت به طرح و حل مسئله مطرح شده معرفت لازم و کافی پیدا شود، تا شرایط تثبیت موقعیت و احراز هویت روستا محقق گردد. البته این به آن معنا نخواهد بود که روستا عقب افتاده و فاقد حتی حداقل امکانات و یا تحول و ترقی باشد. در این تحقیق جنبه های مختلف این رخداد تلخ و تاسف برانگیز مورد بررسی قرار گرفت تا عوامل اصلی و فرعی انهدام و تخریب هویت روستا مورد شناسایی، بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرند. روستاهای ما بنا به دلایل متعدد خشکسالی، بیکاری، فقر، کاهش امید به زندگی و ... اغلب دچار افسردگی، بی انگیزگی، خستگی و ... شده اند. اخیراً مهاجرت معکوس و مخرب از شهرها به روستاها نیز به دلیل گذران اوقات فراغت، فرار از افسردگی ها، فشارهای عصبی شهرنشینی و زندگی ماشینی و ... مزید بر علت شده است. از طرف دیگر مشکل امرار معاش روستائیان و شرایط سخت اقتصادی، اغلب آنها را مجبور به فروش زمین های مستعد خود به قیمت های ناچیز شده است، رواج زمین خواری، خردشدن زمین و فروش آن و یا تغییر کاربری به ساخت و سازها غیر اصولی موجب انهدام روستاها گردیده است. چه باید کرد؟ باید دست روی دست گذاشت و نظاره گر نابودی و تحلیل ماهیت و هویت روستاها و به تبع آن، شهرها شد؟

این تحقیق به دنبال دریافت ریشه‌ها و اصول اصلی مسئله حفظ و توسعه پایدار هویت روستاها می‌باشد. تا با شناخت این عوامل در علاج و راهکار مناسب رفع آن و پاسخ محکم و متقن به سوالات مطروحه و حل مسئله ارائه نماید. با توجه به موارد مذکور مسئله تحقیق (حفظ و توسعه پایدار هویت روستا) شناخته می‌شود. که به دنبال آن سوال اصلی این مسئله؛ که چگونه و چه عواملی باعث حفظ و توسعه پایدار هویت روستا خواهند بود؟ مطرح و سپس هدف کلی (یعنی شناخت عوامل حفظ و توسعه پایدار هویت روستا) و اهداف ویژه تحقیق متناسب با سوالات فرعی مسئله مبتنی بر میزان تاثیر و یا ارتباط هر یک از عوامل ایجاد مسئله مطرح شدند. روش تحقیق توصیفی، تحلیلی، کمی، ابزار گردآوری اطلاعات و داده‌ها پرسشنامه‌ای طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت؛ روش گردآوری اطلاعات؛ کتابخانه‌ای، مصاحبه و مشاهدات است.

بنابراین سوال اصلی مسئله تحقیق (به عنوان متغیر وابسته) این است که چه عواملی و چگونه بر حفظ و توسعه پایدار هویت روستا به عنوان متغیر وابسته موثر می‌باشند؟ بر این اساس سه سوال فرعی مبتنی بر سه متغیر مستقل منابع انسانی در ابعاد مدیریت و نیروی عملیاتی؛ استراتژی؛ منابع اولیه و ثانویه (ارم) مطرح شدند.

و سوالات فرعی (به عنوان متغیرهای مستقل) عبارتند از:

۱- چه رابطه‌ای بین منابع انسانی (M_1) در ابعاد مدیریت (M_{1_1}) و نیروی عملیاتی (M_{1_2}) و حفظ و توسعه پایدار روستا وجود دارد؟

۲- چه رابطه‌ای بین روش، استراتژی و متد (M_2) و حفظ و توسعه پایدار روستا وجود دارد؟

۳- چه رابطه‌ای بین منابع اولیه و ثانویه (M_3) شامل منابع موجود (M_{3_1})، تجهیزات، ماشین آلات (M_{3_2})، و منابع مالی، اقتصادی (M_{3_3}) و حفظ و توسعه پایدار روستا وجود دارد؟

فرضیه اول - بین منابع انسانی در ابعاد مدیریت و نیروی عملیاتی و حفظ و توسعه پایدار هویت روستا رابطه معنادار وجود دارد.

فرضیه دوم - بین متد، راهکار، استراتژی و فرآیند و حفظ و توسعه پایدار هویت روستا رابطه معنادار وجود دارد.

فرضیه سوم - بین منابع اولیه و ثانویه و حفظ و توسعه پایدار هویت روستا رابطه معنادار وجود دارد.

سید رحیم مشیری، آریتا رجبی و سیده فضا جعفر نژاد تحقیقی تحت عنوان جایگاه عرصه‌های عمومی و همگانی در ایجاد هویت در شهرهای جدید انجام داده‌اند. مورد مطالعه شهر جدید پرند استان تهران می‌باشد. در این تحقیق؛ ارتباط مستقیم بین عرصه‌های عمومی و همگانی در ایجاد هویت شهر مورد تایید قرار گرفته است (مشیری، ۱۳۹۵).

باز آفرینی هویت روستایی با تاکید بر هویت مکان مورد مطالعه روستای دشتکار کرمان؛ عنوان پژوهش دیگری است که توسط شیرین ایران منش تهیه و صورت گرفته است. در این مقاله تلاش شده است که نقش فضا و تصور ذهنی انسان را از ساختارهای فیزیکی اماکن و کالبدی (بناها و مبلمان روستا فضاهای تاریخی، فرهنگی محیط زیست) در خلق هویت را بیان نماید. این پژوهش با هدف استفاده بهینه از فضاهای بلا استفاده که در هویت روستا آثار سوء دارند؛ را مورد بررسی قرار داده است. این تحقیق با هدف روند توسعه پایدار هویت روستا را از منظر کالبدی بررسی نموده است. و وجود ساختار کالبدی مناسب را بر روند توسعه پایدار هویت روستا موثر دانسته است. در خاتمه به تلاش انسان در جستجوی ارضاء خود اشاره می‌کند. که هر چند این اندیشه انسان به طور کامل امکان پذیر نمی‌باشد. اما می‌توان با

^۱Man = M_1 = Human resource

^۲Management = M_{1_1}

^۳Man Operational = M_{1_2}

^۴Method = M_2

^۵Materials = M_{3_1}

^۶Machinery = M_{3_2}

^۷Money = M_{3_3}

بهبود فضاهای لازم اجتماعی و کالبدی؛ مولفه های رشد، توسعه و تامین هویت روستا را مهیا نماید (ایران منش، ۱۳۹۵).

تحقیق آقای یورونگ در خصوص دهکده شانگکو، شهرستان ویکوئینگ در شمال چین با عنوان هویت متفاوت روستاها و نقاط قوت روستائیان در دانشگاه پکن مورد مطالعه قرار گرفته است. سوالات این تحقیق بدین شرح است. اخلاق و رفتار فردی روستائیان چگونه است؟ واکنش آنان با سیستم دولت و برنامه های دولتی و نمادین چگونه است؟ این تحقیق به تجزیه و تحلیل هویت متفاوت روستائیان به عنوان نقطه شروع؛ و سپس به مدیریت و طبقات عمده تر کشور می پردازد. به نظر وی روستا دارای نقاط قوت و ضعف متفاوت در سطوح کلان استان و شهرستان می باشد. که با بررسی ابعاد سیاسی، مذهبی، عاطفی، آداب و رسوم و تعاملات اجتماعی روستا؛ می توان کل جامعه را مورد ارزیابی قرار و تعمیم داد. در این تحقیق ضمن معرفی اوضاع جغرافیای منطقه؛ به بررسی مفصل هویت طبقاتی مثبت و منفی روستا در تقویت و توسعه هویت انفرادی و شخصی پرداخته است. در بخش دیگر ضمن توضیح هویت سیاسی؛ این عامل را به عنوان تنها رابط چند جانبه اجتماعی روستا و مشارکت عمومی نمی داند. و در بحث هویت اجتماعی؛ معیشت و بقا و پایداری هویت اجتماعی هویت عاطفی و حفظ آداب و رسوم روستائیان را مبتنی بر همیت قسمتی و همبستگی کلی روستائیان و عدم شکاف طبقاتی و روستائیان و دولت موثر شناخته است. و بالاخره تناقضات معنوی روستائیان با سیاست ملی؛ هویت دینی را تفسیر می کند. آثار متقابل در دو جهت از بالا به پائین (دولت- جامعه) و از پائین به بالا (جامعه- دولت) بر هویت روستاها وارد می داند. حاکمیت دولت سوسیالیسم بر مردم و جامعه را نه تنها در اولویت بلکه عامل کنترل مردم هویت روستاها می داند. این کتاب دارای ویژگیهای تاریخی مستند به پرونده های شخصی، سیاسی و اقتصادی مردم روستای شانگکو می باشد. و در آن به تخلفات و جنایات متناقض دولتی و حاکمیت وارد بر روستای مذکور اشاره کرده است (Yurong Li, 2018).

بهره برداری از مبانی نظری و استفاده از نقاط قوت و ضعف آنها پشتوانه علمی و پژوهشی قابل استنادی در جهت تقویت و قوام تحقیق بوده است. بنابراین ذکر ولو اندکی از این اظهارات مرتبط با تحقیق برای تصریح حل مسئله بسیار موثر بوده است.

ایدئولوژی های غیر الهی نیز ادعای تامین عدالت اجتماعی را دارند. ولی نه به مفهوم الهی آن؛ روشن است. که هدف برنامه ریزی مادی گرا توسعه مادی است. و حتی زمانی که از توسعه معنوی نیز سخن می گوید. آن معنویتی را در نظر دارد. که در جهت سود دهی مادی است. اما از نظر اسلام عالی ترین و والاترین مقصودی که تمامی برنامه ها و فعالیت های اقتصادی جهت رسیدن به آن باید بسیج شوند. عدالت اجتماعی (به معنای دقیق اسلامی آن) است. زیرا از نظر اسلام توزیع مقدم بر تولید است. و تولید باید در خدمت توزیع قرار گیرد. لذا اگر زمانی پیشرفت تولید به امر توزیع ضربه بزند. باید جلوی آن شود. و توزیع مطلوب آن توزیعی است. که بتواند عدالت اسلامی را پیاده کند (پاپلی یزدی، ۱۳۷۵).

یکی از مهمترین موضوعاتی که باید در تدوین روش دستیابی به توسعه همه جانبه روستایی بررسی شود. شناسایی مواردی است. که مسئولیت های اولیه و اصلی در امتداد مداخلات در سطح منطقه؛ مورد استفاده قرار می گیرند. از آنجایی که کشاورزی تنها وسیله امرار معاش برای اکثریت مردم فقیر است. بخش کشاورزی طبیعتا و عموما نقطه شروع استراتژی توسعه روستایی است. و موسسات و نهادهای کشاورزی اغلب نقش نهادهای پیشاهنگ را بر عهده می گیرند. اگرچه موسسات آموزشی، بهداشتی نیز این نقش را ایفا می کنند. بنگاه های صنعتی به ندرت این گونه عمل می کنند (هاگ، ۱۳۶۶).

هویت

هویت همانند هر پدیده ای متأثر از عناصر و متغیرهای مادی و معنوی می باشد. عوامل طبیعی شامل آب، خاک، زمین، هوا و موجودات زنده عوامل غیرطبیعی شامل آثار هریک از موجودات زنده به ویژه انسان بر محیط می باشد. به عبارت دیگر هویت به عنوان شاخص شناخت و وجه تمایز جوامع، شهرها و روستاها می باشد. که مشتمل بر صفات،

مشخصات، رفتارها، کنش ها و واکنش ها در حوزه های انسانی (رنگ، نژاد، زبان و گویش، آداب و رسوم، مشاغل و غیره)، طبیعی اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، محیطی، زیستی می باشد. باید گفت که ریشه در گذر زمان و تاریخ دارد. بنابراین هویت عصاره و پتانسیل بالقوه، شایستگی ها و بایستگی های افراد، اماکن، شهرها و روستاها می باشد.

هویت با سه مقوله مکان (جغرافیایی)، فضا (شبکه ها و روابط اجتماعی) و زمان (تاریخ) پیوند دارد. بنابراین می توان مسائل مربوط به هویت را با بررسی پدیده هایی که حاوی این سه عنصر هستند. مورد بررسی قرار داد. بر این اساس مکان ها و محیط های با دوام اجتماعی؛ نظیر صنف، قشر، طبقه و کشور هر کدام می توانند. عرصه ای برای شکل گیری، تداوم و تحول هویت و به تبع آن زمینه ای برای بررسی مسائل مربوط به هویت باشند (بشیری، ۱۳۸۳). هویت به واسطه عناصر مشخص و تشکیل دهنده آن مانند مکان، محل و موقعیت قابل تبیین است. میتوان آن را به عنوان شاخص موثر در تشخیص فضاها و تمایز آنها به کار برد. و آن را به عنوان یک شاخص فضایی مورد کنکاش قرار داد. فرهنگ و محیط هویت ساز زندگی انسان می باشند. به نحوی که هر کدام نقش اساسی در تشکیل هویت بر عهده دارند. بدین ترتیب می توان فصل مشترک هویت انسانی محیط و هویت فرهنگی انسان را هویت محیط نشان داد (حافظ نیا، احمدی پور، قادری، ۱۳۹۱).

افزایش سریع جمعیت در دهه های اخیر و تغییر الگوی مصرف، کمبود امکانات و کاهش شدید نذورات آسمانی طی این پنجاه سال اخیر (۱۳۹۹-۱۳۵۵) موجب کاهش بهره وری محصولات کشاورزی روستائیان و رشد بی رویه مهاجرت به شهرها شده است. از طرفی دیگر ضعف مدیریت شهری و روستایی و منابع طبیعی، تخریب منابع آب، کاهش نذورات آسمانی، تخریب اراضی، استفاده بی رویه کود و سم شیمیایی، روش های غلط کشاورزی و آبیاری و ... موجبات افزایش بیکاری و اعتیاد و در نتیجه ضربه مهلکی بر پیکره هویت شهرها؛ به ویژه روستاها و در نهایت به توسعه پایدار مناطق روستایی وارد آورده است. از سوی دیگر با توجه به سوء استفاده سوداگران اراضی و بعضاً خرده مالکان؛ هویت روستا هر روز بیشتر از پیش در معرض خطر انهدام کامل قرار گرفته است (ملوین، ۱۹۶۷).

محیط زیست^۱

محیط زیست؛ محیط زندگی همه موجودات زنده و غیر زنده و مخلوقات خداوند بزرگ است. که با وجود تنوع فراوان منابع عمومی مانند: هوا و منابع خاص مانند: جنگل، کویر و دریا موهبتی است؛ که مورد استفاده همگان قرار می گیرد. انسان به عنوان برترین موجودات شناخته شده و اشرف مخلوقات در این زیست بوم زندگی می کند. متولی و کاوشگر پژوهش های علمی است. نقش اساسی و اصلی را در این محیط ایفا می کند. در واقع قلمرو مکانی و زمانی انسان و جولانگاه وی می باشد. و اگر تغییر، تحولات، توقعات و انتقادات وجود داشته باشد. مسئولیت اصلی آن؛ بیشتر متوجه انسان خواهد شد.

محیط زیست همه چیز را شامل می شود. هم انسان، هم طبیعت و هم روابط بین این دو را در بر می گیرد. در کلیه فعالیت های بشر تاثیر دارد. ضمناً از آنها متاثر می گردد. در تعریفی دیگر هر آنچه ما را احاطه کرده و بر ما اثر گذارده و می تواند. از ما تاثیر بپذیرد. تشکیل دهنده محیط زیست می باشد (بهرام سلطانی، ۱۳۸۷، ۵۴).

روستا^۲

روستا دارای ابعاد اقتصادی، زیستی، اکولوژیکی و قابلیت های مشخص می باشد. روستا همچون موجودی است. که دارای مشخصات، مختصات، هویت و شخصیت در ابعاد فیزیکی، زمین، آب، هوا، طبیعی، زیست بوم، انسانی، حقوقی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، سبک زندگی، معنویات، باورها، فرهنگ، آداب و رسوم خاص می باشد. روستا دارای قلمرو محدود و ایمن؛ با کاربری های گوناگون سنتی کشاورزی، دامداری، تولیدات متنوع ظروف سفال، آذوقه، ابریشم و غیره بوده است.

¹Environment
²Rural

در اکثر کشورهای در حال توسعه یک یا دو ناحیه و منطقه وضعیت مناسب خدمات عمومی و بالتبع شکوفایی اقتصادی، اجتماعی دارند. نقش عمده ای را در ایجاد درآمد و تولید ملی ایفا می کنند. این امر به بهای عقب ننگه داشتن مناطق دیگر و افزایش شکاف و نابرابری مناطق و نواحی است. در سطح مناطق نیز این اختلاف در همه ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فضایی رشد یافته و این امر به ویژه در شهرها و مناطق زیر مجموعه (کلان شهرها) که محل تمرکز ثروت و قدرت؛ به واسطه ساختار حکومتی مرکزی متمرکز می باشند. بیشتر به چشم می خورد. از طرفی دیگر این نابرابری های فضایی و فرآیندهای منجر به آن؛ طبیعی است. یا تحمیلی؛ و چه کسی یا گروهی و بر اساس چه منافعی این شرایط را شکل داده است. مسئله حائز اهمیت است (عندلیب ۱۳۸۸).

توسعه پایدار

توسعه پایدار در چارچوب دو دیدگاه یا ترکیبی از این دو می باشد:

۱. نگرش اکولوژیک یا طبیعت محور که مبتنی بر فلسفه جهان بینی محیط زیست است و فعالیت های انسان را بر حسب پیامدهای محیط بر اجزای اکولوژیک و آثار و توازن نسبی آنها می بیند.
۲. نگرش انسان مداری یا انسان محور که بر اساس فعالیت های بشری است. که قبل از همه در راستای برآورد منافع و نیاز انسان و حصول به هدف مورد نظر جامعه طراحی می شود. چه موجب اختلال در خصوصیات محیط زیست و اجزای اکولوژیک بشود یا نشود. توازن بین دو دیدگاه و دستیابی به آن به کمک رهیافت میان رشته ای موضوع اصلی برنامه ریزی محیطی خواهد بود (رائو، ۱۳۸۵).

توسعه را در عبارتی کوتاه می توان تحول و ارتقاء کمی و کیفی شرایط زیست و تولید و فرهنگ بومی و جوامع انسانی در خلال زمان دانست. این چنین توسعه ای باید خصایص عمومی زیر را داشته باشد.

- ۱- موجب بهبود کمی و کیفی شرایط برای اکثریت مردم شود.
  - ۲- افرادی از آن سود می برند بیش از افرادی باشند که از آن متضرر می گردند.
  - ۳- یک بعدی نباشد. و با سایر متغیرهای توسعه هماهنگی همه جانبه ای داشته باشد.
  - ۴- مردم را از رفع نیازهای ضروری آنها مطمئن سازد.
  - ۵- باعث تخریب محیط زیست نگردد.
  - ۶- موجب خود اتکایی گردد.
  - ۷- موجبات توسعه انسانی را فراهم سازد.
  - ۸- بهبود طولانی و مستمر را به ارمغان بیاورد.
- پیشرفت شرایط اقتصادی یکی از عوامل و ابعاد مهم توسعه است. ولی تنها عامل نیست. دلیل آن نیز این است که توسعه صرفا پدیده ای اقتصادی نیست. نهایتا باید علاوه بر جنبه های مادی زندگی مردم؛ سایر جنبه ها را نیز در بر گیرد. یکی دیگر از جوانب مهم توسعه؛ توسعه بر مبنای بهبود و تقویت منابع انسانی است. با اتکا بر این بعد توسعه باید بومی و متکی به خود؛ یعنی هماهنگ با محیط و متکی به نیرو و توان جامعه باشد. که پیشبرد امر توسعه را به عهده می گیرد (استلاجی، ۱۳۸۰، ۹۷).

عوامل موثر حفظ و توسعه پایدار هویت روستا

این عوامل به عنوان متغیرهای مستقل عبارتند از منابع انسانی، استراتژی و منابع اولیه و ثانویه. که هر یک از این عوامل با زیرگروه خود در ابعاد مختلف بر حفظ و توسعه پایدار هویت روستا (متغیر وابسته؛ یعنی I) موثر می باشند. مثلا محیط زیست، اکوسیستم های متنوع با تمامی جزئیات آنها؛ در زمره منابع اولیه و یا ثانویه؛ از متغیرهای مستقل تحقیق؛ محسوب می شوند. عوامل موثر در حفاظت و توسعه پایدار هویت روستا (3M) گفته می شود. این متغیرها عبارتند از:

۱- منابع انسانی

$$\left\{ \begin{array}{l} M_{1_1} = \text{Managemente} \text{ مدیریت} \\ M_{1_2} = \text{Man} \text{ مرد} = \text{Operational} \text{ نیروی عملیاتی} \end{array} \right\} \leftarrow M_1 = \text{Man} = \text{human resources}$$

= Method

۲- استراتژی، متد، سیاست، روش

 M_2

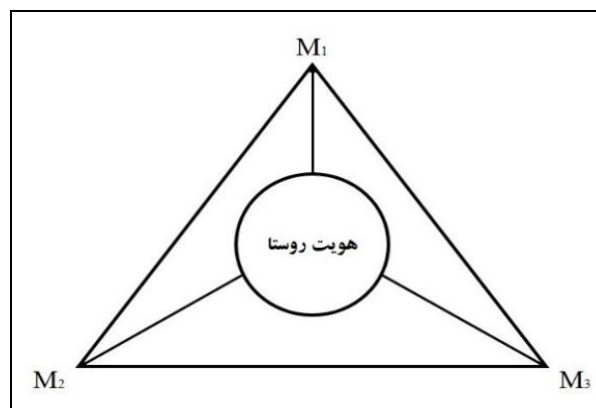
۳- منابع اولیه و ثانویه

$$\left\{ \begin{array}{l} M_{3_1} = \text{Materail} \text{ مواد، اولیه منابع اولیه} \\ M_{3_2} = \text{machinery} \text{ ماشین، آلات تجهیزات} \\ M_{3_3} = \text{Money} \text{ اقتصاد منابع مالی، پول} \end{array} \right\} \leftarrow M_3 = \text{Materail (References)}$$

این عوامل طی فرآیند حفظ و توسعه پایدار روستا تحت کنترل، نظارت، پیگیری و رسیدگی پنج سوال (5 W) ۱- چه چیزی را؟ ۲- What (which) کجا؟ ۳- where چه کسی؟ ۴- Who چه وقت؟ ۵- When چرا؟ Why می باشند.

منابع انسانی

مهمترین عامل انسان است. و رسالت مکاتب و ایدئولوژی های مختلف هم؛ جهت ارتقاء بینش و بصیرت انسان می باشند، تا با استفاده از رفتار بهینه خود خالق هویت کرامت و شایستگی در ابعاد مختلف انسان باشند. منابع انسانی شامل مدیریت و نیروی کار، نیروهای انسانی تحت برنامه ریزی، عملیاتی، کنترل، نظارت، پیگیری. رسیدگی مدیریت است.

شکل ۱. مدل مفهومی متغیرهای مستقل و وابسته

مدیریت

مهمترین و موثرترین عامل موثر در زندگی و کلیه ابعاد زندگی مدیریت است. مدیریت؛ هنر تفکر، تدبیر، شناخت و معرفت، گویش و عمل به برنامه مشخص و قابل انعطاف و به روز می باشد. آنچه که مدیریت عمل می کند باید در

راستای تحول و بهبود جامعه (جامعه منطقه ای، ملی و بین المللی) باشد. اینگونه مدیریت دارای بار مثبت مملو از عدل و از عدالت و عاری از فساد و پلشتی ها می باشد؛ تا اینکه حاصل و بهره پایدار و عام المنفعه داشته باشد. یکی از مسائل مبتلا به روستاهای حریم شهرها؛ نارسایی های نهادی - مدیریتی است. به طوری که این روستاها با حضور دستگاه های متعدد و متولی روستایی و حتی شهری و نبود مدیریت هماهنگ و یکپارچه به نوعی در شرایط بلا تکلیفی به سر برده. و همین امر نابسامانی و آشفتگی کالبدی اینگونه روستاها را به همراه دارد. این امر نه تنها برای مسولین امر؛ بلکه به هنگام مطالعات برنامه ریزی و طراحی شهری نیز به دفعات مورد انتقاد واقع شده است. زیرا همجواری و گاه پیوند روستای پیرامونی به شهر؛ مدیریت روستا را به ویژه از دیدگاه فضایی و کالبدی در هم می ریزد. اگر روستا به شبکه خدمات زیر ساختی و زیر بنایی شهر وصل شود. نهادهای مسئول در مدیریت شهر؛ گرایش به مداخله خواهند داشت. و عوارض و دریافت ها و پرداخت ها؛ دیگر تابع شرایط روستایی نبوده. بلکه در بهترین حالت ترکیبی از مقررات روستایی و شهری ناظر در ساخت و ساز می باشد (کلانتری، ۱۳۹۴).

مهمترین عوامل موثر در توسعه پایدار؛ شیوه و سبک مدیریت می باشد. رهیافت مدیریتی از پائین به بالا به تلاش و نقش توده مردم در فرآیند توسعه اهمیت قائل است. و این دیدگاه از شیوه های مناسب مدیریتی بوده است. که در اواسط دهه ۱۹۷۰ مطرح گردید. در این دوره ایده از پائین به بالا در واقع منعکس کننده موضوعی بود. که سیاست گذاری ها در کشورهای جهان سوم اغلب منجر به از بین رفتن از ارزش های مادی، فرهنگی و حتی نهادی شده بودند. تا ایجاد یک ارزش جدید. بعضی از طرفداران رهیافت از پائین به بالا معتقد بودند. که اشکال توسعه؛ باید بر اساس نهادهای موجود محلی باشند. یا نهادهای مورد نیازی ایجاد شوند. و آنها باید بر اساس شناخت محلی و سنن موجود بنا نهاده شوند. این مفهوم در مواردی به صورت بنیادی تر مطرح گردید. به شیوه ای که اساس توسعه در نواحی مورد نظر باید بر محور منابع و نیازهای خاص منطقه و افرادی که در آنجا زندگی می کنند بنا شوند (Friedman & Wave, 1979).

نیروی عملیاتی

شناسایی محدودیت های عملیاتی در دستیابی به توسعه پایدار اهمیت زیادی دارد. در سطح عمومی محدودیت های بالقوه شامل: فقدان آگاهی، دانش، اولویت اجتماعی، تکنولوژی مناسب، منابع اقتصادی و اراده سیاسی است. در اقتصادهای پیشرفته تمایل سیاسی و نهادی نسبت مشکلات فنی و روش شناسی بیشتر است. از منظر نهادی برنامه ریزی منطقه ای در بین سطوح ملی و محلی به علت فقدان مشروعیت و قدرت در دیگر سطوح دولتی درگیر در برنامه ریزی؛ فاقد قدرت اجرایی کافی است. و اغلب نسبت به توان آن در سایر سطوح سیاست گذاری دولتی تردید وجود دارد. آن حوزه ای بحث انگیز است. که بین دست اندر کاران مختلف و با استنباط های متفاوت از اهداف برنامه ریزی منطقه ای، آمایش سرزمین، برنامه ریزی فیزیکی، توسعه اقتصادی یا برنامه ریزی بین منطقه ای و درون منطقه ای همواره چالش وجود دارد (کلانتری، ۱۳۹۴).

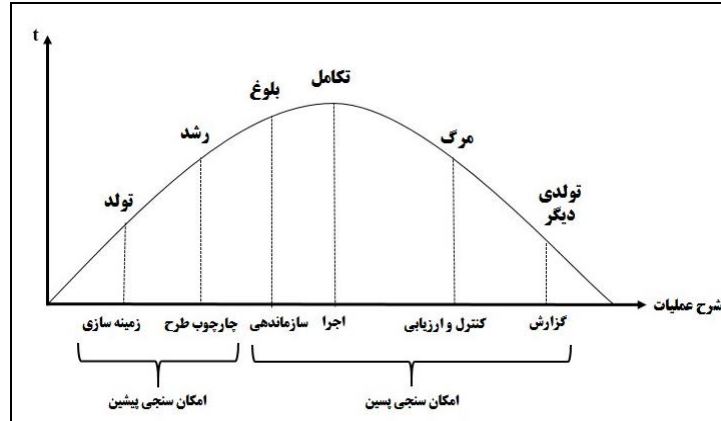
مشارکت اهالی روستا به عنوان نیروی عملیاتی؛ در تعیین سرنوشت روستای خود و ایجاد انگیزه در پیشرفت امور و رفع مشکلات امری حائز اهمیت است. بنابراین تلاش در ایجاد فرهنگ جهادی و حضور در صحنه رشد و توسعه همه جانبه روستا از وظایف همه اندیشمندان به ویژه مدیران محلی است. فرهنگ همدلی، رفاقت، همزیستی، عدالت و تبیین تکالیف منابع انسانی در حوزه مشورت، مشارکت و جهاد توسعه پایدار عاری از تحمیل و فشارهای مالی و دستوری پاسخ می دهد. بنابراین تحقق برنامه های توسعه پایدار در کلیه زمینه های جامعه با حضور و مشارکت کلیه عوامل موجود جامعه امکان پذیر است.

روش، استراتژی

از نظر اندیشمندان استراتژی به سبک های مختلف ارائه شده است. که مهمترین آنها استراتژی تهاجمی، محافظه کارانه، دفاعی و رقابتی می باشد. که متناسب با نقاط قوت و ضعف؛ فرصت ها و تهدید ها بکار گرفته می شوند. اما استراتژی مورد نیاز حفظ و توسعه پایدار هویت روستا؛ استراتژی جامع است. یعنی فقط به انتظار فرصت ها نیست. بلکه

در آن واحد مراقب تهدیدها و تقویت نقاط ضعف و بهره‌وری از نقاط قوت خود می‌باشد. برنامه ریزی جامع مبتنی بر خدمات لازم آرامش و آسایش روستاها، بهبود و تحولات طبیعی؛ مبتنی بر برنامه‌های توسعه کشور و عوامل موثر تحقق حفظ و توسعه پایدار روستاها است. در صدد رفع نیازهای اساسی روستاها است. استراتژی جامع؛ مشارکتی و مشورتی با مردم است. حضور اقشار مختلف مردم همیشه در طول فرآیند چرخه عمر؛ پایدار و در اوج و تکامل است (شکل ۲).

شکل ۲. چرخه عمر استراتژی توسعه پایدار

توسعه زیرساخت‌های اجتماعی، فیزیکی و نهادی باعث بهبود شرایط و کیفیت معیشت مردم محلی، ارتقای کارایی زندگی اجتماعی و اقتصادی آنان خواهد شد. بعنوان مثال؛ توسعه زیرساخت‌های اجتماعی همچون تسهیلات و خدمات بهداشتی و آموزشی باعث بهبود کیفیت منابع انسانی و افزایش توانایی‌های آنان در حوزه‌های فردی و اجتماعی خواهد شد. منظور از ایجاد توسعه و نگهداری زیرساخت‌های روستایی؛ صرفاً تزریق نهاده‌های سرمایه‌ای به یک جامعه با تولید سنتی نیست. بلکه هدف ایجاد سازوکارها، نهادها و مدیریت جدیدی است. که در عمل نیازمند مشارکت وسیع روستاییان است. در واقع این استراتژی؛ با همکاری مردم می‌تواند به طور آگاهانه، ارادی و موفقیت‌آمیز از دوران طراحی، برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری گذر کرده و به شرایط مطلوب پایدار وارد گردد (استعلاجی، ۱۳۸۰، ۱۳۰).

مسئله مشارکت روستائیان در برنامه‌های توسعه روستایی موضوعی است. که نقطه آغاز آن به دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ میلادی برمی‌گردد. رشد و گسترش راهبردهای توسعه مبتنی بر رشد اقتصادی و صنعتی شدن کشورهای مغرب زمین و اتخاذ چنین استراتژی در بسیاری از کشورهای جهان سوم موجب شد. تا پیامدهای منفی مانند مهاجرت و جابجایی شدید جمعیتی، افزایش شکاف بین شهری، روستایی و غیره حادث شود. در نتیجه بسیاری از کشورها و تئوریسین‌های توسعه در صدد برآمدند. تا نسبت به رهیافت‌های اتخاذ شده تجدید نظر نمایند. موضوع مشارکت روستائیان و مکانیزم‌های جلب و به‌کارگیری آنها در برنامه‌های توسعه روستایی مورد توجه واقع گردید. و مفهوم جدیدی از توسعه با عنوان توسعه مشارکتی وارد ادبیات توسعه شد (عفتی، ۱۳۷۲).

منابع اولیه و ثانویه

منابع اولیه، امکانات خام و موجود قابل بهره‌برداری و تبدیل به فرصت می‌باشند. در واقع منابع اولیه مانند زمین، آب، هوا، ذخایر، نذورات آسمانی و سایر؛ پتانسیل و امکانات بالقوه داخلی و محیطی می‌باشند. منابع ثانویه؛ پتانسیل، ابزار، وسایل، ماشین‌آلات در اشکال مختلف سنتی، مکانیکی، فناورانه، رفتاری و تکنولوژیکی، مالی، اقتصادی تبدیل به محصول لازم و کافی می‌باشند. که در این مرحله نقش انسان در مورد بهره‌وری و بهره‌برداری از این منابع بسیار حائز اهمیت است.

آب یکی از مهمترین عوامل تعیین کننده شکل زمین است. ایجاد فرسایش کرده؛ مواد سست را با خود برده و در جای دیگر ته نشین می سازد. رودخانه ها نقش مهمی در شکل دهی به سیمای محیط در سرتاسر جهان به خصوص در اقلیم های مرطوب تر دارد. برنامه ریز باید اطلاعاتی در مورد فرایندهای مربوط دارا باشد. چرخه هیدرولوژیکی آب از سطح دریاها و اقیانوس ها با تبدیل باران و برف به زمین و مجدداً به این حوضه بر می گردد. این فرایند برای بقای کلیه انواع زندگی بر روی زمین حیاتی است. در جاهایی که آب به صورت باران و برف نمی بارد. و یا در رودخانه ها جاری نیست. کویر به وجود می آید. بدون آب؛ خاک شکل نمی گیرد. و زندگی ممکن نمی گردد (آن. آر بیر، ۱۳۹۳).

یکی از منابع ثانویه؛ منابع مالی، اقتصادی است که در صورت عدم بهره مندی انسان از محیط (آب، خاک، اقتصاد، اشتغال، آموزش، بهداشت و ...) موجب فقر اقتصادی روستائیان و مولد بیکاری، اعتیاد، مهاجرت و ... روستائیان می شود. استفاده بهینه از امکانات بالقوه و فرصت های محیط داخل و خارج از روستا با برنامه ریزی صحیح و پشتیبانی مدیریت شده از ائتلاف امکانات جلوگیری می کند. روش صحیح بهره وری بهینه از منابع انسانی، طبیعی، اکولوژیکی و تجهیزات و برقراری عدالت در روستاها موجب تقویت روستا و تثبیت هویت آن خواهد شد.

مؤلفه های بازدارنده توسعه پایدار روستا عبارتند از: ۱- ضعف در صنعت گردشگری روستایی، ۲- مدیریت نادرست اراضی، ۳- نارسایی های نظام ترویج کشاورزی، ۴- فقدان مشارکت جوامع محلی در برنامه های توسعه روستایی، ۵- محیط سیاسی حاکم بر بخش کشاورزی، ۶- غفلت از دانش بومی روستائیان، ۷- عدم توسعه سرمایه گذاری بخش خصوصی در روستاها، ۸- بهره برداری بیش از حد از منابع تولید، ۹- محیط مالی و اداری حاکم بر کشور ۱۰- فقدان زیرساخت های اساسی برای توسعه صنعتی روستاها؛ که عامل اول یعنی ضعف در صنعت گردشگری روستایی بیشترین سهم و عامل دهم یعنی فقدان زیرساخت های اساسی برای توسعه صنعتی روستاها کمترین سهم را دارند. (احمدی و سجادی، ۱۳۹۱).

روش شناسی

نوع تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی است. روش تحقیق؛ عقلانی، توصیفی، تحلیلی، تبیینی و کمی است. در سطح تحلیل تبیینی با کشف علت ها؛ رابطه علی میان متغیرها مشخص شدند. با استناد به پژوهش های گذشته، مشکلات و مسائل موجود و آینده؛ ریش گذشته، پیمایشی و آینده نگری دارد. اطلاعات و داده های تحقیق از طریق سوالات کیفی پرسشنامه ها بدست آمدند. داده های سه متغیر مستقل توصیف شدند. روش تجزیه، تحلیل و ارزیابی داده ها کیفی، کمی با شاخص های بنیادی مانند میانگین، میانه، مد، دامنه تغییرات، انحراف معیار، انحراف متوسط، واریانس می باشد. تجزیه و تحلیل کمی (استنباطی) به سوالات اصلی و فرعی پاسخ داده شدند. در نتیجه فرضیه ها ارزیابی تایید شدند. ابزار گردآوری اطلاعات و داده ها پرسشنامه ای طیف پنج گزینه ای لیکرت بودند. روش گردآوری اطلاعات؛ کتابخانه ای، مصاحبه و مشاهدات است. نمونه آماری باتوجه به فرمول کوکران و یا جدول مرگان؛ معادل ۱۵۰ نفر از جامعه آماری تحقیق ۲۵۰ نفر، محدود به مشاغل آزاد ساکن دهستان قائم آباد، شهرستان شهریار، استان تهران بدست آمده است. هدف تحقیق کاربردی است.

روش ارزیابی، تجزیه و تحلیل یافته ها با استفاده از ضریب آزمون جامعه نمونه (t دانشجو) بررسی و مقایسه میانگین فرضیه ها تحقیق انجام شد. طریق توصیف و استنباط رابطه بین متغیرهای مستقل (عوامل) و وابسته (هویت روستا) به تایید سه فرضیه منجر شدند.

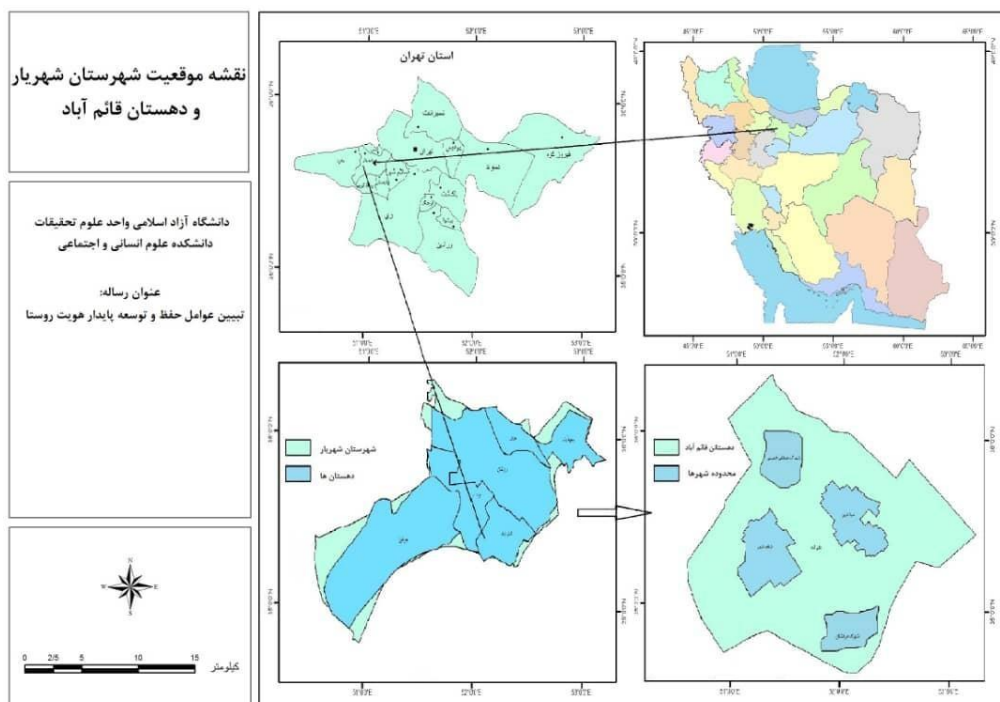
بنابراین عوامل موثر حفظ و توسعه پایدار هویت روستا منابع انسانی، استراتژی و منابع اولیه و ثانویه (متغیرهای مستقل) می باشد. با توجه به ماهیت کمی، توصیفی، تحلیلی تحقیق و استعانت از اظهار نظرها و انتقادهای لازم؛ واقعیت های موجود طبیعی و انسانی؛ مورد مطالعه و تبیین شدند. مورد مطالعه تحقیق دهستان قائم آباد، شهرستان شهریار، استان تهران می باشد. ابعاد تحقیق به دلیل دغدغه آحاد مختلف بشریت قابل تعمیم در منطقه، ملی و بین المللی می باشد.

روش تجزیه و تحلیل داده ها و اطلاعات بدست آمده با شیوه آماری؛ کمی است؛ که از طریق بکارگیری ابزارهای جمع آوری مانند: پرسشنامه از نمونه آماری تهیه، خلاصه، کد بندی و دسته بندی در نهایت پردازش شدند. تا زمینه برقراری انواع تحلیل و ارتباط ها بین این داده ها به کمک آماره های میانگین، میانه، مد، دامنه تغییرات، انحراف معیار، انحراف متوسط، واریانس آزمون فرضیه ها فراهم گردد. در این فرآیند پس از پالایش مفهومی و تجربی داده ها با تکنیک های مناسب آماری استنتاج و به کل جامعه تعمیم داده شدند.

قلمرو جغرافیایی پژوهش

استان تهران با وسعتی حدود ۱۲۹۸۱ کیلومتر مربع شامل ۱۶ شهرستان تهران، شمیرانات، دماوند، فیروزکوه، پردیس، ورامین، قرچک، پاکدشت، پیشوا، ری، اسلام شهر، رباط کریم، بهارستان، شهریار، قدس، ملارد می باشد (شکل ۳). یکی از شهرستان های صاحب نام این استان؛ شهرستان شهریار است. شهرستان شهریار در ۴۵ کیلومتری جنوب غرب شهرستان تهران قرار دارد. وسعت شهرستان بالغ بر ۳۲۰ کیلومتر مربع است (وب سایت فرمانداری شهرستان شهریار).

در حال حاضر شهرستان شهریار؛ شامل ۷ شهر شهریار، اندیشه، باغستان، فردوسیه، وحیدیه، صباشهر، شاهدشهر و ۶ دهستان به اسامی رزکان، فردوس، جوقین، مویز، سعید آباد، قائم آباد و ۳۹ روستا می باشد.

شکل ۳. موقعیت مورد مطالعه در پهنه ایران اسلامی، استان تهران، شهرستان شهریار و دهستان قائم آباد (منبع: وب سایت شهرنگار، شناسنامه شهریار)

یافته ها و بحث

می توان گفت که عوامل اصلی تغییر، تحول، رشد و توسعه پایدار جامعه شهری و روستایی در دو بخش طبیعی و انسانی خلاصه می گردد. که در بخش طبیعت با توجه به اینکه بستگی به خواست الهی و گردش ابر و مه و خورشید و فلک در کارند؛ دارد. اما باید گفت که سه عنصر انسان (اشرف مخلوقات)، روش و منابع (ارم)؛ که در سیطره انسان هست؛ در بارور کردن فرآیند رشد و توسعه پایدار روستا؛ موهبت های الهی طبیعت را هم به واکنش توسعه پایدار

مجاب می نماید. و البته توسعه پایدار در ابعاد سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، علمی، آموزشی، تحقیقاتی و ... و زیر مجموعه مرتبط با عوامل سه گانه در جامعه می باشند. مثلا عامل بسیار با اهمیت و موثر انسانی؛ در دو زیر مجموعه منتسب به خود یعنی مدیریت و منابع و نیروی عملیاتی انسانی؛ در توسعه پایدار؛ فوق العاده موثر می باشند. از طرف دیگر هر یک از زیر مجموعه ها مشتمل بر مشخصات، مختصات و خصوصیات سازنده خود می باشند. که همگی در ساختار سلامت روحی، روانی (هویت معنوی) و فیزیکی (هویت ذاتی)؛ خلاصه و تبیین می گردند. سلامت روحی و جسمی، تقوی، فساد ستیزی، بصیرت، تدبیر، شجاعت، خوش فکری، سرعت عمل در تصمیم سازی و تصمیم گیری، قدرت تبیین و انتقال، عدالت محوری، حق گرایی، شفافیت، کشف استعدادها و منابع موجود انسانی، امکانات، تجهیزات، مالی با تکیه بر مدیریت مبتنی بر ضوابط مذکور؛ نه مدیریت مبتنی بر روابط نفسانی و گروه گرایی از زمره شرایط مطلوب ساختار عوامل حفظ و توسعه پایدار هویت روستا می باشند. که با استعانت و توسل به نیروی لایزال الهی، تجربیات گذشته؛ به نحو احسن این ممکن خواهد شد.

دریافت این تحقیق طی بررسی، تجزیه و تحلیل به عمل آمده؛ از داده های به دست آمده در مورد مطالعه تحقیق (دهستان قائم آباد، شهرستان شهریار، استان تهران) سه شاخص اساسی منابع انسانی، روش و منابع اولیه و ثانویه از عوامل موثر حفظ و توسعه پایدار هویت روستا شناخته شدند. که با استفاده از آزمون t دانشجوی بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

با تکمیل پرسشنامه ها و پردازش پاسخ آنها؛ میانگین مینیمم و میانگین ماگزیمم؛ میانگین متوسط سه شاخص مذکور محاسبه شد. تا با میانگین سوالات مقایسه گردند. که منجر به تایید نظریات رساله گردند.

پرسشنامه عوامل موثر در حفظ و توسعه پایدار هویت روستا؛ با انتشار ۱۵۰ پرسشنامه (طیف لیکرت) در بین جامعه هدف توزیع و تکمیل شد. طی محاسبات مطابق فرمول های آماری (جدول ۱) نتایج ذیل حاصل گردید. این پرسشنامه مشتمل بر سه سوال فرعی مبتنی بر سه فرضیه تحقیق بودند.

فرضیه اول: بین منابع انسانی (مدیریت و نیروی عملیاتی) و حفظ و توسعه پایدار هویت روستا رابطه معنادار وجود دارد. این فرضیه شامل چهار گویه به شرح ذیل می باشد.

- ۱- مدیریت پاسخگو مبتنی بر اخلاق و رفتار جامع در حفظ و توسعه پایدار هویت روستا مؤثر است.
- ۲- تعیین مدیران متعهد و متخصص مبتنی بر ضوابط، سازماندهی، راهبری، برنامه ریزی، بسیج امکانات، کنترل، نظارت و پیگیری در تحقق هدف تحقیق مؤثر است.
- ۳- آموزش، فرهنگ سازی مدیران و روستائیان نسبت به وظایف خود در تحقق هدف تحقیق مؤثر است.
- ۴- اشتغال و استفاده بهینه از کلیه منابع انسانی در کلیه حوزه های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و ... در جایگاه مناسب ضرورت دارد.

۱۵۰ پرسشنامه جمعا ۶۰۰ داده بدست آمده؛ مطابق با فرمول های درج شده در جدول ذیل؛ انحراف معیار $0/08138$ خطای معیار میانگین $0/0033$ درجه آزادی ۵۹۹ سطح معنی دار صفر داری میانگین $4/993$ و حد بالا و پائین میانگین که بین حداکثر و حداقل میانگین فرضیات و بزرگتر از میانگین سوالات $3\mu_0$ می باشد چون میانگین ماگزیمم $4\bar{\mu}/999 = \max$ و میانگین مینیم $4/986 = \bar{\mu}_{\min}$ است. بر اساس رابطه ذیل شاخص منابع انسانی در حفظ و توسعه پایدار هویت روستا مؤثر می باشد.

=۲Z

$$\mu_0 = \frac{\sum_{i=1}^5 N_i}{N} = \frac{1+2+3+4+5}{5} = 3$$

$$999/4 \ 993 < /4 \ 986 < /4 < \quad 3 \max \quad \rightarrow \quad < \bar{X} < \bar{\mu}_{\min} < \bar{\mu} \mu_0$$

$$\bar{X} - \mu_0 = 4/3 - 993 = 1/993 > 0$$

- فرضیه دوم: بین متد (استراتژی، روش و سیستم) و حفظ و توسعه پایدار هویت روستا رابطه معنادار وجود دارد. این فرضیه شامل چهار گویه به شرح ذیل می باشد.
- ۵- برنامه ریزی جامع و اولویت بندی شده مسائل متناسب با امکانات بالقوه (زمین، آب، هوا و ...) در حد بلوغ چرخه عمر روستا لازم است.
- ۶- استراتژی بنیادین و کاربردی مبتنی بر ارتقاء واقعیت های موجود (کشف استعداد ها بومی، فرهنگ، مهاجرت و ...) به حقایق در تحقق هدف تحقیق مؤثر است.
- ۷- مدل SWOT در تعیین استراتژی برنامه ریزی با کمیت، کیفیت، مشارکت مردم، بومی سازی، اشتغال، رفاه و منافع ملی مؤثر است.
- ۸- استراتژی حفظ و توسعه پایدار هویت روستا باید متناسب با امکانات و منابع بین المللی، ملی، منطقه ای و ویژه روستا باشد.
- ۱۵۰ پرسشنامه جمعاً ۶۰۰ داده بدست آمده؛ مطابق با فرمول های درج شده در جدول ذیل؛ انحراف معیار 0.14643 خطای معیار میانگین 0.0060 درجه آزادی 599 سطح معنی دار صفر داری میانگین $4/989$ و حد بالا و پائین میانگین که بین حداکثر و حداقل میانگین فرضیات و بزرگتر از میانگین سوالات $3\mu_0$ می باشد.
- چون میانگین ماگزیمم $\bar{\mu} = 4\bar{\mu}/999 = \max$ و میانگین مینیم $\bar{\mu}_{\min} = 4/973$ است. بر اساس رابطه ذیل شاخص متد (استراتژی، روش) در حفظ و توسعه پایدار هویت روستا مؤثر می باشد و بین متد (استراتژی، روش) و حفظ و توسعه پایدار هویت روستا رابطه معنادار وجود دارد.

$$\bar{\mu} < \mu_0 \rightarrow \bar{\mu} < \bar{\mu}_{\max} < \bar{X} < \bar{\mu}_{\min} < 3\mu_0 < 4 < 4/973 < 4 < 989/4 < 999$$

$$\bar{X} - \mu_0 = 4/989 - 3 = 1/989 > 0$$

- فرضیه سوم: بین منابع اولیه و ثانویه و حفظ و توسعه پایدار هویت روستا رابطه معنادار وجود دارد. این فرضیه شامل هفت گویه به شرح ذیل می باشد.
- مواد اولیه M_{3_1} شامل سه گویه به شرح ذیل می باشد.
- ۹- بسیج کلیه امکانات منطقه ای و فرا منطقه ای (منابع اولیه، تجهیزات، منابع مالی و ...) در حفظ و توسعه پایدار هویت روستا مؤثر است. ۱۰- کنترل، نظارت و پیگیری کلیه منابع در طول چرخه عمر در حفظ و توسعه پایدار هویت روستا مؤثر است.
- ۱۱- استفاده از پتانسیل محیط زیست می بایست در راستای بقاء منابع و مواد اولیه محیط زیست باشد. تجهیزات، ماشین آلات M_{3_2} شامل دو گویه به شرح ذیل می باشد.
- ۱۲- تجهیزات و تکنولوژی متناسب با امکانات روز هر روستا در تحقق حفظ و توسعه پایدار روستا مؤثر است.
- ۱۳- تجهیزات و صنایع (صنایع دستی، تبدیلی، تصفیه فاضلاب و ...) متناسب با منابع موجود در استمرار فرآیند محصولات روستاها ضرورت دارد.
- مالی و اقتصادی M_{3_3} شامل دو گویه به شرح ذیل می باشد.
- ۱۴- سرمایه گذاری، درآمد زایی، کنترل و صرفه جویی هزینه ها و بودجه بندی مناسب در تحقق هدف تحقیق مؤثر است.
- ۱۵- شرایط بومی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، روستایی، منطقه ای و بین المللی متناسب با منابع مالی و اقتصادی لازم و ضروری است.

۱۵۰ پرسشنامه جمعاً ۱۰۵۰ داده بدست آمده؛ مطابق با فرمول های درج شده در جدول ذیل؛ انحراف معیار $0/11928$ خطای معیار میانگین $0/0037$ درجه آزادی 1049 سطح معنی دار صفر داری میانگین $4/959$ و حد بالا و پائین میانگین که بین حداکثر و حداقل میانگین فرضیات و بزرگتر از میانگین سوالات $3\mu_0$ می باشد چون میانگین ماگزیمم $4\bar{\mu}/966 = \max$ و میانگین مینیم $4/959 = \bar{\mu}_{\min}$ است. بر اساس رابطه ذیل شاخص متد منابع اولیه و ثانویه (مواد اولیه، مالی، اقتصادی، تجهیزات) در حفظ و توسعه پایدار هویت روستا موثر می باشد و بین منابع اولیه و ثانویه (مواد اولیه، مالی، اقتصادی، تجهیزات) و حفظ و توسعه پایدار هویت روستا رابطه معنادار وجود دارد.

$$4/966 < 4/959 < 4/952 < 3_{\min} < \bar{X} < \bar{\mu}_{\max} \text{ -----} \rightarrow \bar{\mu} < \mu_0$$

$$\bar{X} - \mu_0 = 4/3 - 959 = 1/959 > 0$$

نکته مهم تر اینکه: با توجه به $0 > 1/959 > 1/985 > 1/993 = \bar{X} - \mu_0$ یعنی اختلاف میانگین سه شاخص مذکور؛ نسبت به میانگین آمار طیف لیکرت است. این اختلاف میانگین مولفه منابع انسانی بزرگتر از روش؛ و روش بزرگتر از منابع اولیه و ثانویه است. در اینصورت معنادار بودن یا بستگی عوامل مذکور؛ نیز به ترتیب با حفظ و توسعه پایدار هویت روستا؛ بیشتر می باشند.

جدول ۱. نتایج توصیفی و استنباطی فرضیات (اول تا سوم)

سوال	تعداد داده ها / n	انحراف معیار	خطای معیار میانگین	درجه آزادی	سطح معنی داری	میانگین	اختلاف میانگین	حد پائین/ε	حد بالا/ε	ضریب t
انسانی M ₁ = ۱- بین منابع انسانی (مدیریت و نیروی عملیاتی) و حفظ و توسعه پایدار هویت روستا رابطه معنادار وجود دارد.	۶۰۰	۰/۰۸۱۳۸	۰/۰۰۳۳	۶۰۰-۱=۵۹۹	۰/۰	۴/۹۹۳	۱/۹۹۳	۹۸۶/۱	۱/۹۹۹	۶۰۳/۹۴
نتیجه: تایید										
روش M ₂ = ۲- بین متد (استراتژی، فرآیند و سیستم) و حفظ و توسعه پایدار هویت روستا رابطه معنادار وجود دارد.	۶۰۰	۰/۱۴۶۴۳	۰/۰۰۶۰	۵۹۹	۰/۰	۴/۹۸۵	۱/۹۸۵	۱/۹۷۳	۱/۹۹۷	۳۳۰/۸۳
نتیجه: تایید										
منابع اولیه و ثانویه M ₃ (۱-مواد اولیه M ₃₁ ۲-تجهیزات M ₃₂ ۳- مالی M ₃₃) = ۳- بین منابع اولیه و ثانویه و حفظ و توسعه پایدار هویت روستا رابطه معنادار وجود دارد.	۱۰۵۰	۰/۱۱۹۲۸	۰/۰۰۳۷	۱۰۴۹	۰/۰	۴/۹۵۹	۱/۹۵۹	۹۵۲/۱	۹۶۶/۱	۵۲۹/۴۶
نتیجه: تایید										

$$t = \frac{\bar{x} - \mu_0}{SE_{\bar{x}}}$$

$$t = \frac{\bar{x} - \mu}{SE_{\bar{x}}}$$

$$\mu_{max} = \bar{x} + \varepsilon$$

$$\mu_{min} = \bar{x} - \varepsilon$$

$$= \bar{x} + z \times SE$$

$$= \bar{x} - z \times SE$$

$$4/959 - 3\bar{x} - \mu_0 =$$

$$\bar{x} = \frac{\sum_1^n X_i N_i}{n}$$

$$SE_{\bar{x}} = \frac{Sd}{\sqrt{n}} = \frac{\delta}{\sqrt{n}}$$

$$S^2 = V = \frac{\sum(x_i - \bar{x})^2}{n}$$

$$Sd = \delta = \sqrt{S^2}$$

نتیجه گیری

با تایید فرضیه‌های سه گانه تحقیق؛ پاسخ مستدل سوال اصلی مسئله (چرا و چه عواملی باعث حفظ و توسعه پایدار هویت روستا خواهند شد) کشف شد. پاسخ به سه سوال ویژه تحقیق مبتنی بر عناصر و عوامل موثر سه گانه مطرح؛ در نتیجه پاسخ متناسب با فضا، زمان، مکان، حالات، چرایی، چگونگی؛ روستاهای دهستان مورد مطالعه دریافت شد. بنابراین با توجه به پاسخ سوال اول (چه رابطه ای بین منابع انسانی و حفظ و توسعه پایدار روستا وجود دارد؟) باید گفت که عامل منابع انسانی در ابعاد مدیریت و نیروی عملیاتی؛ به ویژه مدیریت یکی از موثرترین و مهمترین عوامل سه گانه حفظ و توسعه پایدار هویت روستا می‌باشد. و می‌تواند با در اختیار داشتن دو عامل دیگر نسبت به حفظ، احیاء، بقاء و توسعه پایدار آنها نیز موثر باشند. بنابراین بین منابع انسانی و حفظ و توسعه پایدار روستا رابطه معنا داری وجود دارد.

و در خصوص پاسخ به سوال دوم مقاله (چه رابطه‌ای بین روش، استراتژی و متد و حفظ و توسعه پایدار روستا وجود دارد؟)؛ تایید شد؛ که سبک، روش و برنامه نیز بر تامین پاسخ لازم مسئله تحقیق موثر است. لذا پاسخ به این سوال نیز مثبت است، و آثار این عامل در پاسخ متقن به مسئله تحقیق در رتبه دوم قرار دارد. بنابراین بین روش، استراتژی و متد و حفظ و توسعه پایدار روستا رابطه معنا داری وجود دارد.

همینطور در ارتباط با پاسخ سوال سوم (چه رابطه‌ای بین منابع اولیه و ثانویه و حفظ و توسعه پایدار روستا وجود دارد؟)؛ این رابطه مثبت تایید شد. و از نظر اهمیت در مرتبه سوم مورد تایید قرار گرفت. بنابراین بین روش، استراتژی و متد و حفظ و توسعه پایدار روستا رابطه معنا داری وجود دارد.

سیاستگذاری‌های شایسته، برای استفاده موثر از منابع انسانی، منابع اولیه و ثانویه؛ در حفظ و توسعه پایدار هویت روستا به عنوان هدف اصلی تحقیق؛ در دهستان صورت نگرفته است. کشف استعدادها، خلاق و بالقوه فرهنگی، رفتاری، ورزشی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، مهار مهاجرت، اشتغال و ... در سه حوزه مورد نظر تحقیق (انسانی، روش و منابع) مغفول مانده است. با تمام این تفاسیر هنوز این دهستان؛ همچون شهرستان از پتانسیل فراوان انسانی، طبیعی، فرهنگی، تاریخی، گردشگری، اقتصادی و سیاسی به لحاظ طبیعت گردی و فرهنگی قابل ملاحظه‌ای برخوردار است. و در زمینه‌های مختلف طبیعی و انسانی از استعداد بالایی بهره‌مند می‌باشد. که نیازمند برنامه‌ریزی‌های مدون در بکارگیری مدیریت سالم به لحاظ عملکرد؛ و برنامه‌ریزی، سازماندهی، بسیج امکانات، هدایت، کنترل، نظارت، پیگیری، رسیدگی و بازسازی حفظ و توسعه پایدار هویت روستا است.

رعایت شرایط زیست‌محیطی؛ در سلامت، سعادت، شکوفایی، بقاء و پایداری منابع انسانی، منابع اولیه و ثانویه (مالی، هزینه‌ها، منابع و امکانات موجود) و بهبود برنامه؛ بسیار اهمیت دارد. کنترل آلودگی هوا، زمین، آب و فضای کالبدی دهستان به دلیل ورود گازهای آلاینده، فاضلاب، پساب‌های کارگاه‌ها و کارخانجات، تخلیه نخاله‌های ساختمانی به محیط از طریق فعالیت غیر مجاز کارگاه‌ها، کارخانجات، مشاغل خدماتی مزاحم و آب‌های سطحی و زیر زمینی؛ به شدت لازم است. نابودی پتانسیل کشاورزی، فضای سبز، دامپروری، صنایع دستی و تبدیلی در اثر ساخت و سازهای بی رویه و بدون برنامه و سیاست مشخص؛ همگی از موارد تخریب هستند. گرچه دیگر خبری از روستاهای سابق نیست. ولی در سیاست حفظ پتانسیل باقیمانده و توسعه پایدار هویت دهستان می‌تواند بسیار موثر باشد.

لازم است؛ برنامه‌ریزی همه جانبه مطابق با معیارهای اسلامی؛ در سطوح کلان ملی، منطقه و روستایی؛ در حوزه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، بهداشتی، آموزش و تحقیقاتی، صورت بگیرد. تا زمینه‌های اشتغال مولد، احیاء صنایع دستی مانند: فرش بافی، گلیم‌بافی، بامبوفافی، حصیربافی، منبت کاری، معرق و صنایع روستایی، تبدیلی و تکمیلی، متناسب با امکانات و منابع موجود و شرایط زیست‌محیطی در دهستان مهیا شود. تا هدف توسعه پایدار و حفظ هویت باقیمانده دهستان و روستاهای منطقه محقق گردد. در اینصورت لازم است. که فرآیند عملکرد منابع انسانی به ویژه مدیران ملی و محلی ضمن ثبت و ضبط؛ تحت کنترل، نظارت، پیگیری و رسیدگی جدی محاکم قضایی

قرار گیرد. نباید برنامه توسعه پایدار براساس منافع سرمایه‌داری، ثروت اندوزی و یا درآمد زایی بی ثمر اداری همچون شهرداری شود. و به دور از منافع بین‌المللی، ملی، منطقه‌ای و روستا باشد.

وجود صنایع و مشاغل آلاینده مخرب حفظ و توسعه پایدار هویت دهستان بوده است. کنترل و کاهش گازهای گلخانه‌ای حاصل از صنایع آلاینده؛ مانند: کارگاه‌های ریخته‌گری، تصفیه روغن، ضایعات و نخاله‌های ساختمانی، فاضلاب منازل، پساب کارگاه‌ها؛ همگی از موارد و مشکلات انهدام محیط زیست و هویت دهستان است. احیاء آثار و بناهای تاریخی و فرهنگی و نیز سنت منظر و معماری بناهای مختلف دهستان؛ به صورت متحد و شاخص؛ همگی مبین هویت، حفظ و توسعه پایدار هویت دهستان باشد؛ بسیار ضروری می‌باشد.

عملکرد مدیریت روستاهای منطقه، شهرداری‌ها، جهاد کشاورزی و ... متناسب با هویت انقلاب، نظام جمهوری اسلامی و روستاها باشد. عدم رضایت جامعه از عملکرد صورت گرفته و عدم رسیدگی و کوتاهی به امورات بهسازی مانند: آسفالت، روشنایی، شهرسازی، گذرگاه‌ها، نظارت و تامین نیازهای اساسی، مجوزهای مختلف مشاغل؛ نیازمند کنترل و نظارت مدیریت‌های محلی است. تا به صورت اتوماسیون عملکرد و فعالیت‌های مدیران ثبت و ضبط؛ تا قابل رسیدگی در محاکم قضایی ویژه باشد.

به دلیل اهمیت برتر عامل انسانی به ویژه مدیریت نسبت به عوامل برنامه‌ریزی (سبک و سیاق مدیریت و عملیات بهره‌وری منابع موجود و مالی) و منابع اولیه و ثانویه؛ توسعه پایدار میسر نخواهد شد الا انتصاب و گزینش مدیران سالم، متعهد و به دور از فساد و گزینش‌های رابطه‌ای؛ و این خود بستگی به میزان مشارکت و همبستگی و مطالبه‌گری توسعه پایدار جامعه انسانی روستاها دارد.

در زمینه هر یک از نظریات تحقیق؛ در ابعاد و زیر مجموعه مختلف متغیرهای مستقل؛ به ویژه منابع انسانی؛ نیازمند تحقیقات ویژه می‌باشد. تا جزئیات مسئله عوامل حفظ و توسعه پایدار هویت روستا شفاف تر تبیین گردد. عدم وجود منابع، آمار و اطلاعات مورد نیاز؛ ایجاب می‌کند. که هر چه سریعتر در مور مناطق و روستاهای کشور؛ به ویژه این دهستان؛ سند معتبر حاوی کلیه مشخصات، مختصات و سوابق دهستان تهیه گردد.

سیاسگذاری

مقاله حاضر مستخرج از رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی بوده که در گروه جغرافیای دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات از آن دفاع شده است.

منابع

احمدی، فاطمه؛ سجادی، اشرف. (۱۳۹۱). بررسی مؤلفه‌های بازدارنده توسعه پایدار روستایی از دیدگاه کارشناسان با هدف شناسایی مؤلفه‌های بازدارنده توسعه پایدار روستایی در ایران. پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی. دوره ۵، شماره ۳. استعلاجی، علیرضا. (۱۳۸۰)، آشنایی با توسعه پایدار و یکپارچه روستایی. تهران: انتشارات سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی وزارت جهاد کشاورزی.

آن، آر بیر. (۱۳۹۳). برنامه‌ریزی محیطی برای توسعه زمین. ترجمه سید حسین بحرینی. دانشگاه تهران چاپ ۵. ایران منش، شیرین. (۱۳۹۵). بازآفرینی هویت روستایی با تاکید بر هویت مکان، مورد مطالعه، روستای دشتکار (کرمان). مقاله منتشر شده در دومین همایش ملی فرهنگ، گردشگری و هویت شهری، کرمان، از <https://civilica.com/doc/708621> بشیریه، حسین. (۱۳۸۳). انقلاب و بسیج سیاسی. فصلنامه علمی تخصصی مطالعات طراحی و پژوهش‌های شهری دانشگاه تهران، شماره ۱.

بهرام‌سلطانی، کامبیز. (۱۳۸۷). مجموعه مباحث و روش‌های شهرسازی، محیط‌زیست. مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران. تهران: انتشارات شهیدی.

- پاپلی یزدی، محمدحسین؛ وثوقی، فاطمه. (۱۳۷۵). برنامه‌ریزی از دیدگاه اسلام و اثرات جغرافیای آن. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۴۲.
- حافظ نیا، محمدرضا؛ احمدی پور، زهرا؛ قادری، مصطفی. (۱۳۹۱). سیاست و فضا. مشهد: انتشارات پاپلی.
- رائو، پی نینتی. (۱۳۸۵). توسعه پایدار، اقتصاد و ساز و کارها. ترجمه احمدرضا یآوری. دانشگاه تهران.
- عفتی، محمد. (۱۳۷۲). نگرشی بر الگوها و روش‌های شرکت روستائیان در برنامه‌های توسعه روستایی ایران. ماهنامه جهاد، سال سیزدهم، شماره ۱۶۷.
- عندلیب، علیرضا؛ ثابت قدم، سیدمحمدعلی. (۱۳۸۸). نقش درآمدهای پایدار توسعه شهری در برنامه‌ریزی فضایی، کالبدی. نشریه هویت شهر، سال سوم، شماره ۵.
- کلانتری، خلیل؛ عبدالله زاده، غلامحسین. (۱۳۹۴). برنامه‌ریزی فضایی و آمایش سرزمین. تهران: فرهنگ صبا چاپ سوم.
- مشیری، سیدرحیم؛ رجبی، آرزیتا؛ جعفرنژاد، سیده فضا. (۱۳۸۹). جایگاه عرصه‌های عمومی و همگانی در ایجاد هویت در شهرهای جدید. مورد مطالعه شهر پرنده. فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیایی سرزمین شماره ۳۰.
- ملوین، وبر. (۱۹۶۷). جا و ناجایی در عرصه زندگی شهری. ترجمه منوچهر مزینی. دانشگاه پنسیلوانیا.
- هاگ، ام‌وی. (۱۳۶۶)، تحلیلی از مسائل اساسی صنعتی کردن و توسعه روستایی. فصلنامه روستا و توسعه، شماره ۱.
- Yurong Li, 2018, Shuangkou Village: Identity, Status and Rural Daily Life in the Youngberg.
- Friedman, and Weaver, 1979, Territory and function: the evolution if regional planning London: Arnold.